

KÖRFORGALOM

vagy amit egy pengő mesél.

Most sem vagyok valami gazdag — gazdag? — de azért megélek úgy ahogy. Kevéssel beérem, s ha kevésre se jut, egy darabig beérem semmivel is; ez a titkom. De akkoriban valószínűségos templom egere voltam, igazán, a mai helyzetemhez képest; mert a mai módomban egészen bátran krózusinak mondható, ha az akkori lételemmel vetem össze. Ha valakinek kedve jönne megkérdezni, miből is éltem akkor, szemem pillantását ráemelném, aztán ezt mondanám: az álmaimból, uram vagy asszonyom, bizony, hogy az álmaimból éltem akkoriban. Akkor aztán tudhatná, hogy s mint élhettem. Dehogy tudná; csak pedzené!

Mert, hogy milyen nagyon lenn voltam én akkor, egy barátom tudja csak. Ez a barátom tanúságot tehetne róla, milyen nagyon lenn uszkáltam én az áporodott életnapok fenekén — ha megvolna még az a barátom... Csakhogy nincs meg. Egy napon túladtam rajta. Ő akarta, hogy így tegyek.

Ez a barátom egy egypengős volt.

Csoda folytán jutottam hozzá. Nem szégyellem bevallani, hogy affajta álmodozó, aki vagyok, hiszek a csodákban. Csodák *vannak*, igenis. Igenis, vannak csodák, aki még nem tudná. Mi más lenne, mint csoda, ahogyan, mondom, ehhez a barátomhoz is jutottam. Egyszer egy trafikba tértem be, hogy utolsó filléreimen, amelyekért úgysem vehettem volna már valami okos dolgot, cigarettát vegyek. A trafikos kitette a pultra azt a pár darabot, ami nekem járt s én is elővettem megviselt erszényemet, hogy csakhamar megváljak egész tartalmától s akkor egyszerre pirba szökkent az arcom, ahogy ki akarom számolni óvatos ujjakkal a pénzt a pultra, gyáva ujjaim fogságából — hiába, csak nem voltak ehhez szokva — megszökik egy pénzdarab s a padlóra csörren. Elsápadtam. Ó, ez a szégyen! Most mondjam azt, hogy: köszönöm nem, elég lesz ennyi is a cigarettából, vagy mit tegyek? Ó... De még sóhajtásnyi időm sem volt, s annyira sem futotta, hogy arcom színt válthasson, mikor a trafikos sebesen kiugrik onnan a pult mögül s a hűtlen pénzdarab után vetve magát, pillanat mulva udvariasan nyújtja át: tessék uram, megvan. — S ő — egy pengőt tart elém! *Egy pengőt!* Ugyanazt a pengőt, amely azután oly soká volt a barátom. S időm sem volt visszautasítani, csak amíg annyit mormoltam: Ó, nagyon köszönöm, de — máris más vevőknek adott vissza fürge és

szolgálatkészen annyit, amennyit azoknak visszajárt. S minthogy közben — szemem egy eltévedt, kósza pillantásának köszönhetem — hirtelen ráakadtam arra a pénzdarabra is, amely jogos tulajdonom volt, s amelyet a többivel együtt gyorsan a pultra helyeztem — valahogy kiszédültem a boltból.

A cigaretta meg — no, nézd! — elfelejtettem rágyújtani!

Öntudatlanul, mint valami bábjáték figurája, rángattam magam hazafelé. Kábulatban lehettem, csak abban lehettem, mert arra nem is gondoltam, hogy betérjek valahová és hasznosítsam a pengőt.

Otthon, hideg és kifizetetlen szobámban aztán elővettem őt, megtörültem gondosan a kabátom ujjával kétoldalról — a kabátom sem fénylett kevésbé, mint ő — letettem magam elé az asztalra, s megszólítottam:

— Mondanád meg most már, te pengő, mit csináljak veled?

Igen, hangosan beszéltem hozzá. Emlékszem, cigarettára gyujtottam, egyiket a másikról gyujtottam meg azokból, amiket az imént vettem; az asztalra könyököltem, fejem a tenyeremben, s úgy beszéltem hozzá.

— Lássuk csak, mitévő is legyek veled?

Barátom arca felfénylett s aztán elsorolta, hányféle módon segíthetne rajtam.

Forró kávé kívánatos illata töltötte meg egy pillanat alatt a szobát. És mazsolás kuglóf, vagy omló, elomló vajaskifli — már amit akarnék — illatozott mellette. Vágy kispörkölt szagára ámultam, úgy ám, s ha jól hallottam, egy kevés olcsó bor vagy egy pohár sör is enyém lehetne a kispörkölt mellé. De egy kancsó forralt bor se lenne rossz, utána még mindig vehetnék egy zacskó forró gesztenyét itt a sarkon, s még vagy tíz cigarettára is futná. Nem lenne rossz egy puha, fehér cipő sem, amelyhez paprikás szalonnát ehetnék, vagy szalámit, vagy füstölt karajt — ecetes uborkával. Nem, az sem lenne rossz — s megtörültem a szám szélét nyeszledő zsebkendőmmel. Uramisten, mennyi, mennyi mindent lehetne venni egy pengőért!

Hiszen egy pengő — most látom csak — nagy pénz; nagyon, nagyon jelentős pénzdarab ez az én pengőm itten, most látom. És tisztelettel tekintettem befolyásos barátomra, aki im, nem átallotta, hogy meglátogasson engem. Nem, ilyen hatalmas pártfogótól nem válik meg az ember oly gyorsan, s bár nagy okom lenne a vele való szakításra, ezt a dolgot mindenesetre jól fontolóra kell vennem. Könnyelműen nem óhajtom likvidálni barátságomat ezzel a pengővel, amely oly váratlanul látogatott meg. Nem, nem szabad őt elherdálnom. Majd gondolkozni fogok...

Lefeküdtem, eloltottam a lámpát s a párnám alá tettem őt.

Persze, forgolódásomba került, ahogy a pengő sorsán gondolkoztam, s ezt ő is észrevette, mert mesélni kezdett nekem. Mesével akarta elűzni nyugtalanságomat, észrevettem.

— ... azt hiszed, nagy eset? Szó sincs róla! Ha tudnád, hány kézen fordultam már meg s hány kézbe kerültem megint vissza, egyszer, tízszer, többször, oda, ahol már voltam egyszer; még hozzád is visszatérhetek egyszer — vagy többször — megérem. Mert mi más az én életem, mint körforgalom? Az. Körforgalom, hidd el. Forгатni kell engem, hogy folyton érezzem, lássam, figyeljem értémem megsokszorozódását. Így van. Nem okos, ha eldugsz és meg akarsz tartani magadnak. Adj túl rajtam minél előbb s aztán sóvárogj vissza, kívánd, hogy minél előbb visszatérjek hozzád és el ne szalassz egyetlen semminek látszó alkalmat sem, hogy engem viszontláthass.

Akkor álomba duruzsolt s másnap újra kezdte. Nem hagyott békét nekem. Mert csuda szívós valami egy ilyen pengő, ha tovább akar gurulni.

— Nem, én még nem válok meg tőled, — mondtam neki egy napon — még bírom egy darabig. Mert aztán ki tudja, mikor teszek szert megint egy ilyen ritka vendégre? Ráérek még — mondtam.

De ő csak nem hagyott békét nekem.

— ... vannak jelentősebb érmék is nálamnál, olyanok, akik nagyobb súllyal esnek a latba, mint én s mégis, nem hinnéd, milyen értékes tudok lenni, ha sor kerül rá és alkalom adódik erre. Hallgasd meg ezt: egyszer elindultam megint, miután bezártam volt egy újabb kört emberek között, akik megpörgettek. Hát — elindultam, egy férfi erszényéből indultam el újabb vándorlásomra. Sokadmagammal tartózkodtam abban az erszényben, nem is erszény volt tulajdonképpen, hanem táska, amolyan sokrekeszes táska, amelyet a derekukra erősítve hordanak hivatasos egyének. Az ember, akinek a táskájából elindultam, főpincér volt egy középfinom kávéházban s a számolócédulákon kívül ambíciói is voltak. Szüntelenül számolt; nem csupán akkor, mikor a vendégeknek visszaadott, számolt éjjel, számolt nappal, számolt szüntelenül; azt számolgatta, mennyi idő múlva vehetne egy kicsi korcsmát magának, ahol ő lenne a gazda — ez volt az álma. Ő is tisztelt engem, nem kevésbé tisztelt, mint most te, de ha sor került rá, meg tudott válni tőlem.

— Nagyon érdekes, amiket beszélsz, — mondtam — régi emlékeket idézel fel bennem.

Barátom aztán nem takarékoskodott a beszéddel és apróra elmesélte nekem ennek az embernek az élete folyását; mint érte el az álmát, hogyan sürgölgött egy napon — most már, mint szorgalmas maga-gazdája — a vendégei körül a «Szép korcsmárosnéhoz» címzett fogadóban. Mert akkorra szép asszony is került a házhoz, s úgylát-szik, szerencsét hozott neki az, hogy a feleségéről nevezte el az üzletet. Két gyermeke is volt, egy okos fiúcska meg egy gyönyörű kisleány.

— Tudom — bólintottam.

— ... de később aztán rossz vége lett a jódolganak. Az asszony hiába, kacér is volt a szépsége mellett.

— Azért ne bántsd kelleténél jobban, kérlek, — mondtam, mert gyerekkoromtól remegtem mindig a meséim hőseiért.

— ... nem, én csak az igazságot mesélem. Szóval az ember türte a gyerekei kedvéért, amíg türhette az asszony léhaságát, nyilvános csapodárságát, de éppen, mire megsokallotta volna, az asszony megváltotta őt a töprengéstől és megszabadította őt magától. Megszökött. Hogy kivel, nem is tudom már.

— Felejtsd is el, kérlek, most már, felejtsd el egészen.

— ... már rég elfeledtem. Aztán az ember elzüllött. El az, alaposan. S ettől még a két gyereke se tarthatta vissza. Kuporgatta nekik a pénzt, hogy majd úrnak, tanult embernek, boldog embernek neveli őket, aztán tessék.

— Van az úgy néha — szoltam közbe csendesen.

— ... van, — bölintott barátom — hát elitta. Elitta mindet. El az, a boldogtalan. Iszákos lett, az itálnak adta oda magát egészen, pedig addig egy csepp nem sok, annyi se csúszott le a torkán. De egyszer még találkoztam vele azért.

— Én már nem; én soha többé nem láttam — gondoltam magamban.

— ... hanem akkor már magában volt. A gyerekeit jószívű emberek elvitték tőle.

— A hatóság — bölintottam bele a mese közepébe.

— ... azért a gyerekeivel is esett találkozásom, de ez jóval később volt már. Akkor én már sok-sok-sok-sok-sok kvártély után egy finom gavallér szive fölött laktam, selyemtárcában, sápadt aranyak és illat nélküli, zizegő bankók szomszédságában. Valóban jó társaságban éltem én akkortájt.

— Álmos vagyok, — mondtam — hagyjunk talán holnapra is valamit.

De ez nem volt igaz — lám, nem voltam őszinte a barátomhoz —, mert igazság szerint csupán egyedül akartam maradni a gondolataimmal. Ó, volt gondolkozni valóm épen elég!

— Ha megígéred, hogy ma túladsz rajtam, akkor folytatom a mesét — mondta másnap a barátom, ahogy a pillantása kimerült arcvonásomat kereste. — Ugyan mit tartogatsz engem csudának? Hiszen nem sok kell neked — maholnap felfordulsz, így, ahogy vagy — úgy nézem.

— Túladok, túladok rajtad, barátom, ígérem s igyekszem majd általad tovább tengetni magamat, de most mesélj tovább. Kérlek!

Kicsit morgott még a barátom, aztán megenyhült.

— ... hát az úgy volt, mondom, hogy a gavallér tárcájából én aztán, hogy-hogynem, előkelő társasággal együtt a barátnőhöz kerültem, a gavallér barátnőjéhez. Már, ha kitartott nőnek is mondták, a szépségét s a kedvességét el nem vehették tőle, ezt bizonyíthatom.

— S a jószívűségét és a könnyelműségét sem — tetéztem én is.

— . . . ó, hát hiszen csak a könnyelmű ember a jószívű — de ne zavarj, kérlek, folyton. Mit tudom én, már hogyan, lehet, hogy az ölébe öntötte tárcája egész tartalmát, elég az hozzá, a leányhoz kerültem. No, gondoltam, itt se lesz soká maradásom. Kiadnak majd engem hamarosan valami haszontalanságra, illatszerre, csipkére, nyaláncságra — így gondolkoztam. De nem. Legközelebb úgy jött, hogy ez a nő, ez a bizonyos, egyedül akart maradni egyszer, magában, egy délután. Okát legfeljebb sejtettem, noha mondhatnám, hogy tudtam is. Hát aztán a markába nyomott engem a szobalányának : fogja, legyen magának is jó napja. A lány aztán — de most jól figyelj, mert most jön a csattanó . . .

— Figyelek hiszen, — feleltem — egyebet se teszek, mint rád figyelek.

— . . . szóval a lány megörült, még kezét is csókolta az úrnőjének, mert azt tudnod kell, hogy az effajta szép dámáknak azért kétféle ember mégis kezét csókol : a gavallérok és a cselédek. Akik adják a pénzt s azok, akikhez a pénz aztán tovább gurul.

Jól tudtam én is, de nem szóltam közbe.

— . . . s aztán fogta magát az a szobaleány és elment sétálni. Ahogy sétál a ligetben, meglátja a planétás bácsit. Hosszú ősz szakálla volt a planétás embernek s jelentősen nézett rám a pengő, mert hiszen a csattanó következett most.

— Úgy-e, alig lehetett volna benne megismerni az egyszeri szorgalmas és derék korcsmárost — mondtam én.

— . . . honnan tudod? — lepődött meg a mesemondóm.

— Hallod? . . . Nagyon buta nem vagyok éppen.

— . . . szóval a nagyszakállú planétás bácsi nyakába akasztott cédulás-ládáján zöldbóbitás, pirosruhás papagálymadár borzongott. Azzal húzatott egy planétát a kis cselédke. S mert a rózsaszínű cédulácska rém sok dicső dolgot ígért, gazdag barátot, kocsit, ékszert és egyebet — hiszen tudhatod : liba-kukoricáról — a szobalányka örömeiben az öreg kalapjába pottyantott engem, úgy, ahogy voltam. De úgy ám. Hát így kerültem én vissza az egyszeri gazdámhoz. Így. Ilyen módon. Most meg nálad vagyok, éppen nálad.

— Éppen nálam, a fiánál, nem csodálatos? — gondolkoztam el én is.

Úgy van, csudálatos. Csudálatos valóban ez az egész élet, a körforgalom pengősökben, értékekben és életekben.

— Nálad a gyűrű íve, amely családotnál így bezárult, ahogyan meséltem, most felfelé ível. Csak felfelé ívelhet, miután lejjebb már nem mehetne, mint ahogyan most van, különben nem kaphatná meg a köralakját, nem térhetne vissza önmagába. Kíváncsi vagyok, mitévő leszesz velem?

Oly bölcsen s oly szelíden szólt hozzám a pengő, hogy beláttam, nem ellenkezhetem vele tovább.

Elővettem zsebkésemet s három éles kis sebet ejtettem rajta. Arról majd megjegyezhetem s tudni fogom, hogy ő az, ha ugyan valamikor még visszakerül hozzám . . .

. . . Visszakerült. Egyszernél, tízszernél, százszornál is többször. Mert azután, hogy túladtam rajta — vérző szívvel tettem, bizony — azután mindig csak azt hajszoltam, hogy még, még, még és megint és megint és megint, meg újból, újból, újból viszontláthassam őt.

Mint már mondtam is, ez több ízben megtörtént, hálaistennek. És mindannyiszor társakat hagyott nálam, hogy megvigasztaljon újabb elvesztéséért, mindig hátrahagyott egy-egy valakit a társaiból.

Persze, minden viszontlátásnak nagyon megörülünk mindég.

S én észre se veszem, hogy mialatt egyre hajszolom őt, ebben a lázas hajszában, ebben a folytonos kutatásban, ebben a céltudatos, pontos, egy célra törő törekvésben, ebben a keresésben egyre több és több testvére ragad meg nálam most már.

Hálaistennek.

Fertsek Ferenc.

Opera-jelenet.

Valér Erik fametszete.